

p. dr. Andraž Arko

PASIJON V ZADNJEM OBDOBJU NEMEGA FILMA

Že kmalu po rojstvu¹⁷¹ filma, so ustvarjalci začeli kazati zanimanje tudi za Jezusovo življenje. Prvi filmi o njegovem življenju in trpljenju dejansko niso bili filmi v sodobnem pomenu besede, bili so pravzaprav le posnetki pasijonskih odrskih iger. Z razvojem filmske umetnosti se je razvijalo tudi upodabljanje Kristusa in pasijona. Tako v zgodovini filma obstaja več kot sto petdeset filmov, ki tako ali drugače uprizarjajo evangelije.

Režiser Albert Kirchner – Léar je leta 1897 posnel prvi svetopisemski film *Kristusovo trpljenje* (*La Passion du Christ*), ki je bil dejansko posnetek pasijonske igre s »figurami« t. i. *tableaux vivants*. Imel je dvanajst prizorov, trajal je le pet minut. Žal je izgubljen.

Leta 1897 sta Marc Klaw in Abraham Erlanger v češkem mestu Hořice na Šumavě (nemško Hörtitz) posnela *Pasijon v Hořicah* (*The Hörtitz Passion Play*), ki so ga igrali v tamkajšnjem pasijonskem gledališču. Velja za prvi filmski posnetek na Češkem. Ohranjeni so le fragmenti filma, ki je v predzgodbi prikazoval posnetke kraja in življenja domačinov, ki so nato nastopili v pasijonu.

Kristusovo trpljenje – časopisna fotografija

Razglednica s Pasijonskim gledališčem v Hořicah na Šumavě, zgrajenim v letih 1892–1893, ki so ga komunisti uničili leta 1959.

Zaradi odmevnosti in uspešnosti, ki sta jih imela v ZDA oba predhodna filma, je režiser Siegmund Lubin leta 1898 skušal rekonstruirati pasijon iz Obe-

¹⁷¹ Za rojstni dan filma velja prva javna projekcija kratkih posnetkov, ki sta jih posnela brata Auguste in Louis Lumière in jih predvajala 28. decembra leta 1895 v Salon Indien – kletnem prostoru Grand Caféja v Parizu.

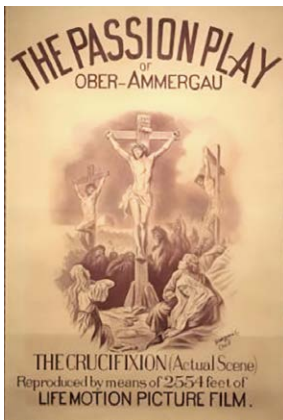
rammergau; naredil je svojo verzijo – *Pasijonsko igro (The Passion Play)*. Približno šestdesetminuten film je žal izgubljen.

Režiser Henry C. Vincent je istega leta skušal »ponarediti« pasijon iz Oberammergau in je svoj film naslovil kar *Pasijon iz Oberammergaua (The Passion Play of Oberammergau)*. Film je trajal pol ure, nekaj fragmentov naj bi hranil filmski arhiv George Eastman House.

Najstarejši v celoti ohranjen film je *Življenje in trpljenje Jezusa Kristusa (La vie et la passion de Jésus-Christ)*, ki sta ga leta 1898 posnela Louis Lumière in Georges Hatot. Desetminutni film deluje kot posnetek amaterske gledališke igre.

Verjetno je iz prvega obdobja nemega filma najbolj znano *Življenje in trpljenje Jezusa Kristusa (La vie et la passion de Jésus-Christ)* francoske filmske družbe Pathé. Film je nastajal v štirih verzijah in skozi daljša obdobja (1899–1914), pri čemer je najboljše ohranjena in tudi najbolj razširjena verzija iz leta 1907, ki sta jo posnela režiserja Lucien Nonguet in Ferdinand Zecca. Sestavljen je iz petintridesetih prizorov, ki kot nekakšne oživljene ikone (na podlagi jedkanic Gustava Doréja) ali podobe iz pasijonskih iger s posebnimi filmskimi triki, prikazujejo Jezusovo življenje in trpljenje.

Prva ženska režiserka in producentka Alice Guy je leta 1906 posnela *Kristusovo rojstvo, življenje in smrt (La naissance, la vie et la mort du Christ)*. Režiserka se v triintridesetminutnem filmu ni usmerila izključno na Kristusa, ampak je dala prostor tudi ostalim likom in tako dogodek odrešenja umestila v človeško vsakdanjost.

Pasijon iz Oberammergaua – plakat

Alice Guy

V to obdobje spadata tudi dva božična filma. Leta 1910 je Louis Feuillade posnel film *Rojstvo (La Nativité)*, ki je danes edini ohranjeni del trilogije iz serije *Estetski film (Le Film esthétique)*.

Prvi, zares v celoti izključno božični film *Betlehemska zvezda* (*The Star of Bethlehem*), je leta 1912 posnel režiser Lawrence Marston, ki pa zaradi požara žal ni v celoti ohranjen. Film se začne z napovedjo preroka Miheja, konča s poklonom modrih z Vzhoda.

Louis Feuillade

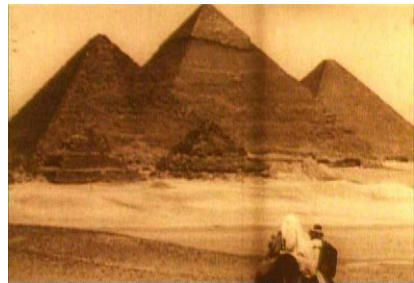

Betlehemska zvezda – plakat

Prvi dolgometražni film o Jezusovem življenju *Od jasli do križa* (*From Manger to Cross*) je leta 1912 posnel Sidney Olcott. Temelji na evangelijih in pripoveduje Jezusovo zgodbo, od rojstva do smrti, ne več v slogu *tableaux vivants*, zato je prvi primer pravega kinematografskega evangelija, s trdno pripovedno zgradbo. Posnet je bil v Nazaretu, Betlehemu, Jeruzalemu in drugih krajih Palestine ter v Egiptu.

Sidney Olcott

Piramide – Kairo

Filmska umetnost se je v obdobju nemega filma hitro razvijala. Filmski ustvarjalci so v vsakem desetletju posneli vsaj eno pomembno pripoved o evangeliju: primitivno, a izjemno učinkovito francosko produkcijo *Življenje in trpljenje Jezusa Kristusa* leta 1907, veliko naprednejši ameriški film *Od jasli do križa* leta 1912, sledil je italijanski *Kristus* iz leta 1916 in nazadnje hollywoodski *Kralj kraljev*, ki predstavlja zrelo prefinjenost ob koncu nemega obdobja.

Jeruzalem z Oljske gore

Jeruzalem – damaščanska vrata

KRISTUS (CHRISTUS) – 1916

Obstajajo filmi z izjemno težavno produkcijo in *Kristus* je gotovo eden izmed njih. Zgodba se je začela po letu 1912, na valu navdušenja ob filmskih produkcijah, kot je bil Olcottov *Od jasli do križa*. *Kristus* je prvi italijanski celovečerni film z versko tematiko, s katerim se je Cerkev želela zoperstaviti razmahu posvetelega filma.¹⁷² Na posebno prošnjo režiserja, grofa Giulia Antamora, je pesnik in libretist Fausto Salvatori, učenec Gabrieleja D'Annunzia, napisal mistično pesnitev *Christus*, ki je predstavljala osnovo za filmski scenarij in vmesne napise. Film so začeli snemati leta 1912 v Egiptu in ga dokončali v dveh letih. Med montažo se je izkazalo, da je bilo veliko prizorov uničenih, zlasti prizori Kristusovega pokopa, zato so se po neskončnih razpravah odločili, da jih posnamejo znova, tokrat v režiji Enrica Guazzonija, ki je te prizore posnel v italijanskem Coriju. Prišlo je tudi do birokratskih sporov, saj je režiser Antamoro od producenta barona Fassinija zahteval pravice do filma in mu celo grozil, da bo tožil produkcijsko hišo Cinè, vendar je bila dosežena poravnava.

Kristus – plakat

Giulio Antamoro

¹⁷² Decembra 1915 so film predvajali pred cenzorji – petnajstimi kardinali na Papeškem bibličnem inštitutu, verjetno zato, da bi dobili odobritev Svetega sedeža.

Film je bil posnet na 2.279 metrih filmskega traku, dolg pa slabo uro in pol. Ponaša se z igralsko zasedbo, ki je bila v tistem času zelo znana: Alberto Pasquali kot Jezus, Leda Gys v vlogi Marije in zelo priljubljeni Amleto Novelli v vlogi Poncija Pilata. Slavnostna premiera je bila 18. novembra 1916 v rimskem gledališču Augusteo, ob navzočnosti kraljice Elene.¹⁷³ Film je požel velik uspeh pri občinstvu, ne le v Italiji, temveč po vsem svetu, v Franciji so ga predvajali celo leto.

Režiser prikazuje Jezusovo zgodbo od rojstva, njegovo otroštvo, javno delovanje, pasijon ter njegovo smrti in vstajenje do vnebohoda. To je eden prvih filmov, ki Jezusa Kristusa predstavi kot lik v zgodbi. Filmska fotografija je bila za tisto obdobje zelo privlačna, saj so prizorišča veliko bolj zanimiva kot pri ostalih svetopisemskih filmih iz tega časa, številni posnetki so lepo sestavljeni. Večina prizorov je posnetih zunaj, v naravi in ne v studiu.

Nekaj posnetkov je še posebej vizualno zanimivih. V enem Jezus na ramenih nosi ovco, ki ne upodablja evangelijskega dogodka, ampak se seveda nanaša na Jezusovo prisposodobno o dobrem pastirju (prim. Jn 10,7–16). Zanimiv je tudi posnetek Jožefovih sanj pred begom v Egipt, ko ob strani stoječi angel nad spečim Jožefom kaže na piramido in Sfingo. Posnetek je po današnjih standardih vsakdanji, za tisti čas pa predstavlja nekaj izjemnega.

Jezus – dobri pastir

Jožefove sanje

Zelo zanimiv je tudi prikaz hudiča, ki zapeljuje Judo Iškarijota, in tudi vsi ostali prizori, ki prikazujejo hudiča, angele ali duhove. Gre za upodobitev interakcije med dvema ločenima ravnema, človeško in nadnaravno ali sanjsko. Način, ki ga režiser večkrat uporabi v filmu, vključuje tehniko prekrivanja podob, s tem doseže duhovni videz nekaterih figur. Prav tako je režiser v nekaterih sekvencah sposoben ustvariti opazne *chiaroscure*, močne kontraste svetlobe in senc, ki poudarijo moč določenih trenutkov, kot je na primer Lazarjevo vstajenje. Zanimiv je prizor, v katerem Simon iz Cirene pomaga Jezusu nositi križ. Zdi se, da je Mel

¹⁷³ Italijanski kralj Vittorio Emanuele III. se je 1896 poročil s črnogorsko princeso Jeleno Petrović Njegoš (1873–1952). Za kraljico Eleno v Cerkvi poteka postopek beatifikacije in je trenutno na stopnji božje služabnice.

Gibson ta prizor v še bolj dodelani simboliki uporabil v svojem *Kristusovem pasijonu*. V zadnjem prizoru vnebohoda Jezus ne izgine za oblakom, temveč se vriše v nebeški krog, pred tem pa je naveden citat iz Dantejeve Božanske komedije, s čimer se prizor ikonografsko navezuje na jedkanico Gustava Doréja.

Hudič zapeljuje Juda Iškarjota.

Simon iz Cirene pomaga Jezusu nositi križ.

Film je bil izjemno drag, saj je med drugim v njem sodelovalo več kot 2 000 stativov. V njem so prizori z velikimi množičnimi premiki, odličnimi scenografskimi rekonstrukcijami in (za tisti čas) izvirnimi posebnimi učinki, ki so navdušili občinstvo, navajeno na nekaj povsem drugega. Za nekatere prizore so najeli celo vojake britanskega protektorata v Palestini, kar seveda ne preseneča, saj so množični prizori res impresivni. Tako velike množice pastirjev, ki se zbere na betlehemskih poljanah, ni upodobil še noben film, prav tako tudi ne treh velikih karavan, s katerimi so se prišli poklonit modri z Vzhoda.

Simon iz Cirene pomaga Jezusu nositi križ
v *Kristusovem pasijonu*.

Pastirji na betlehemskih poljanah.

Karavane modrih z Vzhoda.

Množica spremlja Jezusa na križevem potu.

Množica gleda Jezusov vnebohod

Dejstvo, da so film snemali v Egiptu botruje tudi temu, da so, v želji, da bi prikazali egipčanske arheološke ostanke, vključili določene prizore, ki so popolnoma izmišljeni. Tako se na primer pred odhodom v puščavo Jezus sprehaja pred Sfingo, v propilejah templja faraona Kefrena, v templju v Luksorju, nato pridiga nomadom, sedi na alabastrni Sfingi iz Memfisa in ozdravi egipčansko princeso.

Jezus pred Sfingo

Sfinga

Jezus v Kefronovih propilejah.

Kefronove propileje

Jezus sedi na alabastrni sfingi v Memfisu.

Alabastrna sfinga

Jezus se sprehaja po templju v Luksorju.

Tempelj v Luksorju

Vidimo lahko lepe posnetke starodavnih spomenikov, ki pa nimajo povezave z Jezusovim življenjem in delovanjem. Slednje je tudi prikazano brez reda in povezanosti: žena, zasačena v prešuštvu, Jezus hodi po vodi, obuditev Lazarja, podoba Jezusa kot dobrega pastirja. Vključeni so tudi izmišljeni dogodki, med njimi Jezus v templju zapre starozavezni tabli zapovedi in pri tem izgine izpred velikih duhovnikov, nato pa iz templja izžene farizeje in ne trgovcev!

Jezus v templju zapira tabli zapovedi.

Jezus iz templja izganja farizeje.

Tudi ni poklicanja apostolov, ti se kar pojavijo nekje sredi filma. Prav tako se med slovesnim vhomom v Jeruzalem pojavi Juda Iškarjot, iz napisa pa izvemo, da išče priložnost, kako bo Jezusa izdal. Še posebej kaotično je dogajanje v vrtu Getsemani, kjer Jezus najprej moli, da bi šel kelih mimo njega, nato pa pride angel in mu da piti iz keliha. Potem Jezus zbudi speče učence ter na drugem mestu poti krvavi pot, pri tem pa se spet prikaže angel, ki ga tolaži. Problematično je tudi to, da niso rimski vojaki tisti, ki zasmehujejo Jezusa, ampak vojaki velikih duhovnikov, ki ga ogrnejo v škrlatni plašč in ga kronajo s trnjem. Pri tem je vključen izviren in zanimiv prizor, ko se neka ženska posmehuje Jezusu tako, da oponaša grešnico, ki mu je umila noge in jih brisala z lasmi. Ob tem se zgodi čisti nesmisel, ko na steno nad Jezusom Judje sami napišejo grafit – Ave Rex Judaeorum. Ko Jezusa privedejo pred Heroda, še predno je sploh pri Pilatu, sta poleg tudi zajetna Herodiada in Saloma. Precej kaotičen je tudi prizor pred Pilatom, ko ga žena Klavdija opozori na nevarnost, nato pa poljubi Jezusovo obleko. To izzove izjemno ogorčenje članov velikega zbora, ki se kot ose naberejo okoli

Pilata. Na križevem potu seveda Jezus nosi cel križ, pri čemer je napis o njegovo krivdi na tablici zapisan v treh jezikih, tako kot o tem piše evangelist Janez (Jn 19,19–20). Ob vstajenju Jezusova mati Marija, Magdalena in še ena od žena vidijo svetlobo Vstalega. Ko se ta Magdalena prikaže ob grobu, se ga hoče okleniti, vendar izgine, v vrtu pa čudežno vzcvetijo rože.¹⁷⁴ Slednjič je pri vnebohodu sprva le nekaj učencev, nato kar cela množica!

Grafit nad Jezusom

Jezusova mati Marija, Marija Magdalena in še ena žena gledajo svetlobo Vstalega.

Magdalena v razcvetenem vrtu

Vse to kaže, da so ustvarjalci želeli predvsem posneti verski epski spektakel, ne pa dejanske zgodbe o Jezusovem življenju, kot je zapisana v evangelijih, saj gre po večini za popolnoma nepotrebne in nepomembne poudarke, ki Jezusovo življenje prikažejo v malce drugačni luči. Na splošno film ponuja tudi zelo malo drame. Prizori so med seboj slabo povezani, zato ima, tako kot številni zgodnji nemi filmi o Jezusu, videz predstavitve, dogodki se odvijajo brez kakršnegakoli razvoja v ozadju. Ta film gre celo nekoliko globlje od svojih predhodnikov in vključuje nekaj zamrznjenih kadrov (v slogu *tableaux vivants*), posebej v ikoničnih trenutkih, kot sta zadnja večerja in križanje, kjer se v ozadju še naprej premikajo oblaki, vse ostalo pa ostaja mirno. Prav v teh in nekaterih ostalih prizorih

¹⁷⁴ Ta prizor deluje kot aluzija na himno v hvalnicah za postni čas:

»Tvoj pride dan, Gospod, tvoj dan,
ko vse na novo zacvete,
naj veselimo se ga mi,
ker prenovljeni bomo v njem.«

film vključuje zanimive, nesmrtno slikarske in celo kiparske upodobitve na filmsko platno, pri čemer režiser zavestno in natančno upošteva izvirno kompozicijo slik in kipov. Tako so od začetka do konca ključni prizori praktično do potankosti povzeti po znanih upodobitvah: Fra Angelico (bl. Janez iz Fiesole): *Oznanjenje*; Antonio Allegri (Correggio): *Poklon pastirjev*; Pietro Perugino: *Kristusov krst*; Raffaello Santi: *Spremenjenje*; Leonardo da Vinci: *Zadnja večerja*; Andrea Mantegna: *Križanje*; Rembrandt: *Snemanje s križa*; Michelangelo Buonarroti: *Pietà* in Gustave Doré: *Božanska komedija – Najvišja nebesa*.

Oznanjenje

Fra Angelico: Oznanjenje

Poklon pastirjev

Antonio Allegri – Correggio: Poklon pastirjev

Kristusov krst

Pietro Perugino: Kristusov krst

Spremenjenje

Raffaello Santi: Spremenjenje

Zadnja večerja

Leonardo da Vinci: Zadnja večerja

Križanje

Andrea Mantegna: Križanje

Snemanje s križa

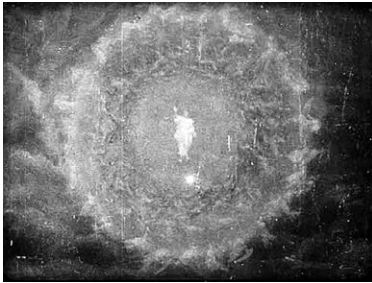
Rembrandt: Snemanje s križa

Pietà

Michelangelo Buonarroti: Pietà

Vnebohod

Gustave Doré: Božanska komedija – Najvišja nebesa

Film so ostro kritizirali takratni poznavalci zgodovinskega obdobja, ki ga obravnava. Zlasti so mu očitali pomanjkanje celovitosti. Kljub temu je postal del ljudske domišljije mnogih Italijanov. Prvotno različico so predvajali v župnijskih dvoranah in oratorijih ob božiču, zlasti med velikim tednom, vse do štiridesetih let 20. stoletja. Za mnoge vernike je bil ogled filma kot molitev.

Zaradi tematike in kakovosti filma je bilo narejenih več kopij in različic, ki so bile razposlane na najbolj oddaljene konce sveta. Po nekaterih navedbah je bil film leta 1928 prikazan celo na steni cerkve Božjega groba v Jeruzalemu. Vse obstoječe fragmente, razpršene po Evropi in Južni Ameriki, je Cineteca di Bologna uporabila za izdelavo kopije, zelo podobne izvirniku. Pobudnik projekta je bil producent in lastnik filmske produkcijske hiše Titanus Goffredo Lombardo, ki je uresničil svoje sanje, da bi si lahko v celoti ogledal film, v katerem je njegova mati, znana igralka Leda Gys, igrala vlogo Marije. Zbiranje različnih fragmentov kopij, ki so bili raztreseni po filmskih muzejih po vsem svetu, ni bilo enostavno. Nekateri posnetki so našli v Evropi, druge celo v Južni Ameriki, vendar sta bili potrpežljivost in nenehna predanost dokumentiranju na koncu poplačani. Film je bil kot zgodovinski dokument leta 2000 predstavljen na 57. beneškem filmskem festivalu, opremljen z novo glasbo skladatelja msgr. Marca Frisine (avtorja glasbe za številne televizijske filme, med njimi Biblija, Papež Janez XXIII., Don Bosko in Janez Pavel II.), ki je nadomestila izvirno glasbo Gioconda Fina, ki je bila žal izgubljena.

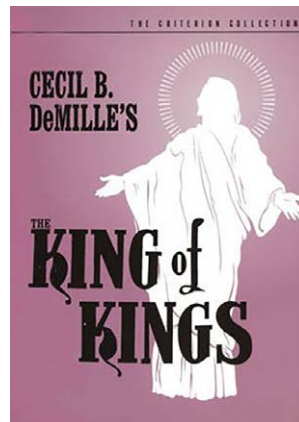

KRALJ KRALJEV (THE KING OF KINGS) – 1927

Na nemo dobo kinematografije običajno gledamo kot na čas začetkov, vendar je leta 1927, ko je bil film *Kralji kraljev* predvajan v kinematografih, minilo že 30 let od prvega filma o Jezusu. V tistem času je bil režiser in producent Cecil B. DeMille znan predvsem po melodramah in vesternih, danes je njegovo ime sinonim za svetopisemske epe. *Kralj kraljev* je bil njegov 51. film in čeprav je pred tem posnel le en svetopisemski film, je ta postal izjemna uspešnica.

Cecil B. DeMille

Kralj kraljev – plakat

Cecil B. DeMille se je rodil v družini dramskih ustvarjalcev. Na newyorški Akademiji dramskih umetnosti je leta 1900 debitiral na odru in bil nato dvanajst let igralec in vodja materinega gledališča. Leta 1913 so Jesse L. Lasky, Samuel Goldwyn in DeMille ustanovili Laskyjevo filmsko družbo, ki se je čez nekaj let razvila v Paramount Pictures. Naslednje leto so odšli v Kalifornijo in posneli uspešen šestdelni film *The Squaw Man* (1914), prvi celovečerni film, posnet v Hollywoodu. DeMillu zato pripisujejo zasluge, da je Hollywood postal svetovna prestolnica kinematografije. Produciral in režiral je več kot 70 filmov, med njimi je bilo veliko romantičnih senzualnih komedij, saj je bil prepričan, da Američane zanimata le denar in spolnost. Njegovi najbolj znani filmi pa so bili verski, svetopisemski epi: *Deset božjih zapovedi* (1923), *Kralj kraljev* (1927), *Znamenje križa* (1932), *Samson in Dalila* (1949) ter najbolj legendarni *Deset zapovedi* (1956), s Charltonom Hestonom in Yulom Brynnerjem v glavnih vlogah.

DeMille je bil kritičen do tistih, ki so zagovarjali bolj umirjeno prikazovanje evangelijev. Trdil je, da bi morali evangelije brati brez obremenjenosti, ki so jo stoletja tradicije in umetniškega ustvarjanja postavila med nas in med ljudi iz mesa in krvi, ki so živeli in pisali Sveto pismo. Verjetno se je tudi zato odločil, da na precej svojski način poda Jezusovo zgodbo. Na začetku filma sam režiser v

Cecil B. DeMille in Yul Brynner med snemanjem filma *Deset zapovedi*.

napisih poda pojasnilo: »Dogodki, prikazani v tem filmu, so se zgodili v Palestini pred 19. stoletji, ko so bili Judje pod rimskim jarmom. Celo njihovega velikega duhovnika je imenoval rimski prokurator. To je zgodba o Jezusu iz Nazareta. On sam je naročil, naj njegovo oznanilo ponesejo do skrajnih mej sveta. Naj bo ta predstavitev spoštljiv prikaz v duhu tega velikega naročila.« Prav zadnje besede – »spoštljiv prikaz« – odpirajo vprašanja o tem, ali je film res »spoštljiv prikaz« v smislu zvestobe evangelijem, ali »spoštljiv prikaz« Jezusovega življenja v interpretaciji Cecila B. DeMille in njegove scenaristke (in ljubice) Jeanie MacPherson. Čeprav zaplet gradita kot običajno z evangelijskimi pripovedmi in tudi večino dialogov prevzameta iz evangelijev, so vmesni napisi pogosto navedeni iz druge evangelijske pripovedi kot tiste, ki jo film prikazuje. Za razliko od večine filmov o Jezusu se ta ne začne z Odrešenikovim rojstvom niti ne z njegovim krstom oziroma začetkom javnega delovanja, ampak takrat, ko je njegovo delovanje že v polnem teku. Kot celota film združuje elemente vseh štirih evangelijev, ki jih navaja v različnih vmesnih napisih, čeprav nemalokrat divje iztrgane iz konteksta. Film se začne z navajanjem Jezusovega naročila apostolom iz Matejevega evangelija, naj oznanijo evangelij vsem, nato se osredinja na prikaz Jezusa kot zdravilca iz Lukovega evangelija, medtem ko je Jezus ves čas prikazan s posebno osvetlitvijo, s čimer je poudarjena Janezova teologija, da je »luč, ki razsvetljuje vsakega človeka« (Jn 1,9). Že kmalu na začetku DeMille prikaže dečka po imenu Marko, pri čimer namiguje, da bo prav on, ki je priča tem dogodkom, napisal najstarejši evangelij. Zanimivo je, kako DeMille evangelije usklajuje, združuje in tudi opušča nekatere dele v korist lastne interpretacije in ponovne kontekstualizacije. Pri tem mu je treba priznati, da ne zahaja v neke

svojske in izkrivljenje »umetniške« interpretacije, ampak kljub temu, da je sestavil svoj kolaž in interpretacijo, še vedno ostaja zvest temeljnemu sporočilu evangelijev, kar je bistveno.

Jezus kot lik je že popolnoma izgrajen in deluje rahlo oddaljen od ostalih. V njem lahko opazimo bolj janezovski kot pa sinoptični portret. Od štirih ključnih evangelijskih epizod, prikazanih pred zadnjo večerjo (žena, zasačena v prešuštvi, obujenje Lazarja, očiščenje templja in slovesni vhod), sta dve izključno iz Janezovega evangelija, drugi dve pa opišejo tudi sinoptiki. Poleg tega tudi prizori sodnega procesa večinoma slonijo na Janezovem evangeliju, pri čemer se zdi, da je bičanje Pilatov poskus, da bi pomiril množico in hkrati rešil Jezusovo življenje. Nazadnje sta tudi edina prizora po Jezusovem vstajenju vzeta iz Janezovega evangelija: Magdalena, ki se sreča vstalim Jezusom, in dogodek z nejevernim Tomažem.

Režiser si je privoščil eksperimentalno uporabo dvopasovne tehnike Technicolor, tako da je začetek filma in prizore vstajenja prikazal v barvah. S tem pa je povsem izmišljeno sekvenco žal postavil na enako vizualno impresivno raven kot vstajenje in tako izničil učinek pri najpomembnejšem dogodku.

Uvodni prizor z Marijo Magdaleno v Technicolorju

Prizor vstajenja – Jezus in Magdalena v Technicolorju

DeMille je v uvodni sekvenci najbolj požrtvovalen, saj v celoti pokaže svojo slabost za razkošne spektakle in seksi kostumske drame, saj dekadentni zabavi predseduje nesramno čutna in napol gola Marija Magdalena (Jacqueline Logan), predstavljena kot kurtizana in ljubica Jude Iškarijota (Joseph Schildkraut).¹⁷⁵ S tem *Kralj kraljev* odraža tudi DeMillovo prepričanje, da je treba gledalcem obljubiti nekaj grehot, da bi jih privabili v kinodvorano. Magdalena je prikazana kot bogata zapeljivka, ki se igra z moškimi iz najvišjih krogov. Ponori od ljubosumja, ko izve, da jo je njen ljubimec Juda Iškarijot zapustil, ker se je pridružil učencem tesarja iz Nazareta. Na srečo DeMille razmeroma hitro opusti ta erotični ljube-

¹⁷⁵ Joseph Schildkraut je sin Rudolpha Schildkrauta, ki v filmu igra Kajfo. Joseph Schildkraut je leta 1965 nastopil kot Nikodem v še enem bibličnem filmu *Največja zgodba vseh časov* (*The Greatest Story Ever Told*), ki ga je režiral George Stevens, Jezusa je igral Max von Sydow.

zenski trikotnik, preostali del filma poteka v spoštljivem tonu. DeMille je eden redkih filmskih ustvarjalcev, ki Magdalene ne prikaže kot prostitutko (o čemer ni besede v evangelijih!), ampak jo po svoje ustvari kot bogato lahkoživko, nato pa sledi poročilu evangelista Luke (8,2), da jo je Jezus očistil sedmih demonov. Ko se pripelje na svojem vozu, ki ga vleče pet zeber, okrašenih s perjem, zahteva, da vidi tega zdravilca. A takoj, ko je Marija Magdalena skupaj z Jezusom, se poniža in spreobrne; DeMille opusti svojo strast do čutnosti in ekscesa ter se od apokrifnega prologa preusmeri k evangeljskim dogodkom. Jezus iz nje takoj izžene sedem hudih duhov – smrtnih grehov (prikazani so kot ženske – duhovi) v seriji posnetkov z večkratno osvetlitvijo, ki so impresivni tudi za današnje standarde.

Izgon sedmih hudih duhov iz Magdalene.

Jezusova mati Marija

Mine skoraj dvajset minut filma, preden vidimo Jezusa. To srečanje režiser izpelje z izjemno dramatično pretanjenostjo. Medtem ko Jezus uči v neki hiši, mali Marko in Jezusova mati Marija predenj privedeta slepega dečka. Ne vidimo niti Jezusa niti njegovih rok, samo obraz slepega dečka, za katerega je po čudežnem ozdravljenju Jezusov obraz v avreoli svetlobe prva podoba, ki jo vidi. S to duhovno ganljivo in filmsko močno potezo šele skozi ozdravljene dečkove oči prvič zagledamo Jezusa! Ni klasičen, saj nima dolgih las, ampak je bolj na kratko ostrižen. Henry Byron Warner v vlogi Jezusa ima svoje prednosti, izžareva tiho dostojanstvo in sočutje, vendar se preveč podreja podobi krotkega in blagega Jezusa, ki so jo novejši filmski ustvarjalci poskušali odpraviti. Po drugi strani pa Warner vnese tudi prebliske humorja in človečnosti (na primer v prizoru, ko deklica Jezusu prinese lutko z zlomljeno nogo, da bi jo ozdravil), ki jih v mnogih drugih interpretacijah Odrešenika primanjkuje. Ker je bil Warner ob koncu snemanja star že 51 let, se zdi nekoliko zrel za to vlogo, spada tudi med najstarejše igralce, ki so kdaj koli igrali Odrešenika na platnu. To sicer ni tako zelo očitno, lahko pa bi rekli, da njegova starost izraža Jezusovo modrost in avtoriteto. Danes se nam zdi nekoliko očetovski, vendar je bil v tistem času veliko bolj človeški in dostopen kot prejšnji filmski Jezusi. Poseben pristop, ki ga ubere DeMille je, da je Jezus ves čas obsijan s svetlobo, ki poudarja, da je on poseben, drugačen.

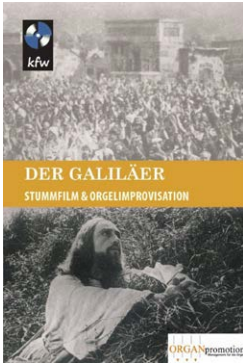

Ironično je, da je Warner – Jezus, kar 18 let starejši od 33-letne Dorothy Cumming, ki je odigrala njegovo mater Marijo. Njena mladost in nunska obleka sta precej v skladu z ustaljenimi upodobitvam Marije v tistem obdobju in s tem na neki način kažeta na njeno brezmadežnost.

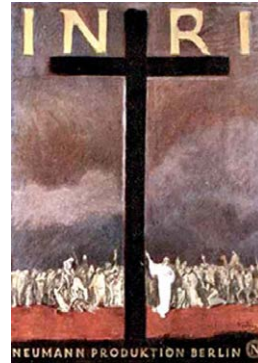
Cecil B. DeMille s filmom ni želel tvegati. Njegova zvezdnika Warner in Cummingova sta morala podpisati pogodbo, ki jima je za obdobje petih let prepovedovala nastopanje v filmskih vlogah, ki bi lahko ogrozile njuno »sveto« podobo na platnu. DeMille jima je tudi naročil, da ju v času snemanja filma ne smejo videti pri nobenih grešnih dejavnostih, kot so na primer obiskovanje iger z žogo, igranje kart, obiskovanje nočnih klubov, plavanje in vožnja v kabrioletih. Da bi zagotovili, da bodo igralci in ekipa spoštovali H. B. Warnerja kot Jezusa Kristusa, se nihče razen režiserja ni smel pogovarjati z njim, kadar je bil v kostumu. Ker je bil ta film za režiserja izredno pomemben, je menda vso svojo plačo za snemanje filma daroval v dobrodelne namene. Po izidu filma so ga mnogi spraševali, zakaj v film ni vključil Jezusovega rojstva. Pojasnil je, da se je želel osredotočiti na Kristusov nauk, ki res zavzema velik del filma. Prav tako je nameraval Jezusa prikazati kot »ideal človeka«, in sicer s ponižnostjo, junaštvom, nežnostjo, močjo ter smislom za humor.

Film je povzročil nekaj polemik, vendar ne zaradi Warnerjevega pijančevanja. Pred DeMillovim sta bila namreč v Nemčiji posneta dva filma o Jezusu. Leta 1921 je Dimitri Buchowetzki posnel 47 minut dolg film *Galilejec (Der Galiläer)*, ki predstavlja začetek verske smeri v nemški kinematografiji. Gre za posnetek pasijonske igre v gledališču na prostem v kraju Freiburg im Breisgau. Leta 1923 je Robert Wiene posnel 102 minuti dolg film *I.N.R.I.*, v katerem je pasijon, vpet v sodobno zgodbo, v kateri zaporniški duhovnik razlaga pripoved o pasijonu nekemu anarhistu, ki je zaprt zaradi poskusa atentata, in ga skuša prepričati, da je bolje žrtvovati lastno življenje kot vzeti življenje sovražniku. Okvirna zgodba, vzeta iz romana, naj bi bila namenjena temu, da bi svetopisemska zgodba dobila protiboljševiško propagandno vlogo. Ker sta oba filma demonizirala Jude kot očitne krivce za Jezusovo smrt, so bile različne judovske organizacije zaskrbljene zaradi morebitnega antisemitizma v *Kralju kraljev*. Po nekaj razpravah je DeMille uvedel spremembe in se večini teh pasti izognil tako, da je prikrojil zgodbo in se izognil obtožbam o antisemitizmu. Uvodno besedilo nas seznani z dejstvi, da so bili Judje v 1. stoletju »pod rimskim jarmom; celo njihovega velikega duhovnika je imenoval rimski prokurator«. Ta niansiran pristop k vprašanju judovske krivde za Jezusovo smrt prikazuje poskuse judovskih voditeljev, da bi spodbudili ljudstvo, da bi zahtevalo Jezusovo kri. Jasno je prikazano, da naletijo na odpor, ko nekdo ogorčeno protestira: »Ne moreš podkupiti mene, Juda, ki naj zahteval kri nedolžnega brata!« Nato ob Jezusovi smrti, ko se v templju raztrga zagrinjalo

na dvoje, DeMille prilagodi in spremeni svetopisemski odlomek (Mt 27,51) tako, da Kajfa izjavi: »O Bog, Jahve, naj tvoja jeza ne zadene izraelskega ljudstva. Edini krivec sem jaz!« Tako režiser krivdo za Jezusovo smrt izrecno pripisuje enemu samemu človeku in ne vsem Judom, kot so si nekateri razlagali sporni stavek: »Njegova kri na nas in na naše otroke« (Mt 27,25)!

Galilejec – plakat

I.N.R.I. – plakat

Zanimivo je, kako zelo je bilo občutljivo področje morebitnih elementov antisemitizma, medtem kot nikogar ni vznemirjalo dejstvo, da si je režiser privoščil popolnoma svojsko podajanje evangeljskih poročil, s primesmi nekaterih izmišljenih elementov, kot je že omenjena romanca med Magdaleno in Judom Iškarijotom. Vseeno pa režiser ne zaide v neko povsem svojo zgodbo, ampak skuša ohranjati duha evangelijev, pri čemer jasno sledi premisi, ki jo je zastavil z naslovom *Kralj kraljev*. Najprej spoznamo idejo o kralju ob Judi Iškarijotu, ki v Jezusu prepozna novega političnega voditelja, ki bo pregnal rimske okupatorje in ponovno vzpostavil izraelsko kraljestvo. Iškarijot je bogato oblečen lepotec, ambiciozen karierist, ki čaka, kdaj bo Jezus postal kralj, on pa njegova desna roka! Ko Jezus trgovce izžene iz templja, se namesto njegovega slovesnega vhoda v Jeruzalem zgodi, da pride v tempelj velika množica s palmovimi vejami in mu vzklika: »Hozana!« Jezusa množica obkroži, Juda mu želi nadeti krono. Takrat Jezus izgine (pri tem film navaja Jn 6,15) in se pojavi v tempeljskem stebrišču, kjer mu satan pokaže vsa kraljestva sveta in njihovo slavo (Mt 4,8). Čeprav je jasno, da ti dogodki niso povsem tako opisani v evangelijih, se zaradi kombinacije sekvenc še bolj zavedamo zemeljske moči, ki bi jo Kristus lahko zahteval zase, a je ni. Sledi ljubek prizor, ko Jezus v naročje vzame izgubljenega jagenjčka (prim. Mt 18,12–14), ki tava po templju, kjer je malo pred tem izgnal trgovce. Z njim v naročju nagovori množico: »Ali še niste razumeli? Moje kraljestvo ni od tega sveta!« (Jn 18,36) Nato posede množico in jo začne učiti: »Oče naš, ki si v nebesih, posvečeno bodi tvoje ime. Pridi k nam TVOJE KRALJESTVO« (Mt 6,9–10).

Zdi se, da množica dojame, Juda Iškarijot pa je razočaran, ker Jezus noče biti kralj, zato se s Kajfom dogovori, da ga bo izdal.

Apostola Juda Iškarijot in Peter

Kajfa in Juda Iškarijot

Tema kralja ponovno pride v ospredje v impresivni sceni s Pilatom pod ogromnim kipom rimskega orla, ko Kajfa Jezusa obtoži, da je Mesija, kralj (prim. Lk 23,2). Nato se tema o kralju seveda odvrti tudi v dialogu med Pilatom in Jezusom (Jn 18,28–40). Če je bila prej v templju iskrena želja množice, da postavi Jezusa za kralja, se v prizoru bičanja pokaže ravno nasprotno, ko si vojaki in biriči dajo duška z zasmehovanjem. Sâmo bičanje je prikazano na zelo uvideven način, saj vidimo le tistega, ki biča, in vojake, ki se posmehujejo. Jezusa vidimo le od vratu navzgor ter njegovi roki, privezani na steber. Ko se eden od pri oknu sedečih biričev zbode ob robido, dobi idejo, da bi kralju naredili krono. Vojaki so očitno pijani in si z Jezusom naredijo zabavo: ogrnejo ga v raztrgano ogrinjalo, na stolčku mu napravijo »prestol«, nadenejo trnjevo krono in v roke dajo šibo kot žezlo. Nato se mu zasmehljivo priklanjajo ter vzklikajo: »Pozdravljen, Kralj kraljev« (Jn 19,1–3)!

Jezus pred Pilatom

Vojaki zasmehujejo Jezusa

Dogajanje je prikazano kot nekaj spontanega v pijanski družbi, ne pa kot sledenje evangeljskim poročilom. Seveda se zasmehovanje nadaljuje še pod križem: »Izraelov kralj je, naj stopi zdaj s križa in bomo verovali vanj« (Mt 27,42). Jasnó je prikazan tudi napis v treh jezikih: Jezus Nazarečan Judovski kralj (Jn 19,19–20). »Dobri« razbojnik zatem prosi Jezusa, naj se ga spomni, ko bo prišel v svoje kraljestvo (Lk 23,42). Očitno je izpostavljeno, da Jezus kraljuje na križu in

slednjič nad smrtjo, kot kažejo zadnji prizori vstajenja. Z vsem tem želi DeMille na svoj način poudariti, da je Jezus *Kralj kraljev*.

Zanimive so nekatere ostale režiserjeve interpretacije. Odlomek Mr 9,14–29 je tematsko postavljen v popolnoma nov kontekst, ko skuša Juda Iškarijot sam ozdraviti prizadetega dečka, a ne uspe. Malo zatem sledi simpatična kompilacija treh različnih dogodkov, značilna za ta film, ki je bolj tematsko organiziran, kot pa določen s kanonično kronologijo. Gre za plačilo tempeljskega davka, za katerega Peter najde novce v ujeti ribi (Mt 17,24–27). Sledi debata s farizejem o plačevanju davka cesarju (Mt 22,15–22) in poklicanost cestnarja Mateja, ki je prišel pobirat davek (Mt 9,9–13). Prizor se duhovito zaključí z legionarjema, ki sta bila priči Petrovega ulova ribe z novcem, nato poskusita tudi sama loviti, a brez uspeha. Simpatično ljubek in humoren je tudi prizor, ko pridejo otroci k Jezusu, Juda pa jih odganja (Mt 19,14). Deklica pove Jezusu, da ji je Marko rekel, da zna Jezus popraviti zlomljeno nogo. Na začetku filma namreč vidimo, kako Jezus ozdravi šepajočega dečka Marka, ki bo postal evangelist. Deklica nato poda Jezusu leseno figurico, ki ji je v pregibu odpadla noga. Jezus je ne popravi s čudežem, kot to pričakujejo vsi okoli njega, ampak se loti popravila kot tesar in figurici res popravi nogo.

Apostol Peter najde novce v ribi.

Legionarja pri ribolovu.

Močan je tudi prizor, ko pred Jezusa privedejo ženo, zasačeno v prešuštvovanju (Jn 7,53-8,11). Jezus piše po tleh v hebrejščini, ta se spremeni v angleščino. Zanimivo je, da na tla piše grehe tožnikov, kar je staro izročilo od sv. Hieronima dalje.

Med zadnjo večerjo De Mille naredi zanimive poudarke: Juda se ne obhaja z evharističnim kruhom, ampak se samo dela, da ga je zaužil, v resnici ga spusti na mizo. Vsi ostali zaužijejo kruh kot obhajilo, Peter še prav posebej pobožno. Petrova čustvena ganjenost še posebej pride do izraza, ko popije nekaj Rešnje krvi in nato kelih nežno stisne na prsi. Na koncu, ko vsi zapustijo dvorano zadnje večerje, se prostor zatemni, kelih pa, ki je ostal na mizi, se začne svetiti in nadenj prileti golob – Sveti Duh. S simboliko Svetega Duha (kot goloba) se DeMille poigra tudi ob Jezusovi smrti in vstajenju, kjer je vse polno golobov.

V Getsemaniju prikaže režiser na zanimiv način, a seveda zgodovinsko popolnoma netočno, kako si apostol Matej dela zapiske za evangelij, deček Marko pa spi pri njem. Ko res velika množica tempeljskih vojakov odvede Jezusa, se seveda apostoli razbežijo, vse to opazujeta Juda in deček Marko, za katerega se zdi, da se je počasi odplazil za množico, kar aludira na izročilo, da naj bi bil prav evangelist Marko tisti, ki je šel za množico, ki je odvedla Jezusa (prim. Mr 14,50–51).

Golob nad kelihom po zadnji večerji

Golobi pred praznim grobom

Deček Marko v Getsemaniju

Čudovito je prikazana tudi Petrova zatajitev. DeMille zajame situacijo, kot jo opiše le evangelist Luka (22,54–62): vojaki vodijo Jezusa po stopnišču v gornje prostore velikega duhovnika, Peter je med ljudmi na dvorišču. Jezus sliši vsako Petrovo zatajitev. Ko je čisto na vrhu stopnic, sliši še tretjo in Peter ga pogleda, Jezus pa njega nazaj z usmiljenim pogledom.

Kot večina režiserjev se tudi DeMille ni mogel upreti skušnjavi in je Jezusu na rame naložil celoten križ, medtem ko je razbojnikoma dal zgolj prečni tram, kar je zgodovinsko točno. Seveda zato lahko pride do ganljivega, a napol izmišljenega prizora, v katerem mali Marko v solzah prepriča Simona iz Cirene, da Jezusu pomaga nositi križ. Ta se sam javi, a ga potem komaj nosi.

Zanimivi so tudi vložki z Jezusovo materjo Marijo. Ko Jezus in apostoli zapustijo dvorano zadnje večerje, jih pred vrati čaka Marija, ki Jezusa objame v slovo. Močan je tudi fiktiven prizor z Marijo, ki stoji pod Jezusovim križem, pod križ nespokorjenega razbojnika pa njegova ostarela mati prinese vodo, a jo sin s križa zmerja. Zato jo vojak odstrani, pobita pride pod Jezusov križ in Marija jo objame, s čimer aludira sicer neizrečeni stavek: »Glej, tvoja mati!« (Jn 19,27) Proti koncu film je prisrčen prizor, ki je sicer nebibličen, a zgodovinsko čisto mogoč, ko se Vstali zveličar najprej prikaže materi Mariji, ki je z Magdaleno prišla h grobu.

Ko Jezus na križu umre, se tudi Juda obesi. Ob Jezusovi smrti pride do stranskega potresa. Hrib se razkolje in nastane brezno, v katerega padajo Jezusovi nasprotniki, na koncu tudi Juda z drevesom, na katerega se je obesil. Brezno, »podzemlje« torej požre nekatere zlikovce. Posnetek je bil tehnično izjemno zahteven zaradi oblikovanja ogromnih kulis z nepozabnimi podobami in efekti.

Prav zato so tudi v napovedniku za kinematografe film oglaševali z besedami: »Prizori veličastnosti, tragedije, triumfa, orkanov, potresov in velikih množic v paniki privabljajo množice vseh starosti, okusov in nagibov.« Upamo, da je bil del privlačnosti tudi evangelij!

Na koncu se nejeverni apostol Tomaž dejansko dotakne ran na rokah in na strani! Ko se v zadnjem prizoru Jezus poslovil od učencev, ga oblije svetloba, učenci izginejo v temi, nato pa se pod Jezusom pojavi kulisa sodobnega (ameriškega) mesta, kar kaže na to, da je Jezus še vedno z nami. To slednjič potrjuje končni napis: »Glejte, jaz sem z vami vse dni.« (Mt 28,20)

Kralj kraljev je bil prvič predvajan 18. maja 1927 in je predstavljal srednje poglavje nekakšne neformalne biblične trilogije, ki jo je DeMille posnel, začnši z izvirno, nemo različico *Deset zapovedi* (1923) in končal s filmom *Znamenje križa* (1932), ki prikazuje Neronovo preganjanje prvih kristjanov. Čeprav je bil *Kralj kraljev* nemi film, je ostal priljubljen tudi v zvočni dobi. Tako zelo, da štiriinšestdeset let ni bil posnet noben drug večji hollywoodski film o Kristusovem življenju, dokler ni Nicholas Ray leta 1961 posnel svojo verzijo *Kralja kraljev*.

Prvič v zgodovini filma pa Jezus spregovori na filmskem platnu v francoščini v filmu *Golgota (Golgotha)*, ki ga je 1935 posnel Julien Duvivier, poznan tudi po filmih o don Camillu in Peponeju.

Judov samomor

Križanje

Kralj kraljev je bil tudi finančno zelo uspešen, predvajali so ga še vrsto let. Zelo radi so ga prikazovali misijonarji, navdušeni DeMille je celo trdil, da je več ljudi spoznalo zgodbo o Jezusu iz Nazareta prek *Kralja kraljev* kot prek kateregakoli drugega dela, razen seveda Svetega pisma. Film nagovarja tudi otroke, saj vključuje več prizorov, v katerih se jim zelo približa: bodoči evangelist Marko je prikazan kot deček, ki ga Jezus ozdravi ohromelosti; Jezusov obraz prvič vidimo skozi oči ozdravljenega slepega dečka; zabaven in zelo prisrčen je tudi prizor, v katerem deklica vpraša Jezusa, če lahko kot zdravilec popravi zlomljeno nogo njene lutke.

Zdi se, da je DeMille kot napol prakticirajoči episkopalec¹⁷⁶ z občutljivostjo ustvaril film v duhu ekumenizma in tradicije: mednaslovi so večinoma vzeti iz Biblije kralja Jakoba,¹⁷⁷ obenem pa je globoko spoštljiv do katolištva pri upodobitvi Device Marije in postavitve evharistije pri zadnji večerji.

Film zlahka zavrne zaradi njegove nežne pobožnosti ali trenutkov pretiravanja, vendar je tudi priložnost, da stvari vidimo v novi luči. Za teologe je to priložnost, da odkrivajo povezave z evangeliji, za kristjane pa, da si evangelije ogledajo s perspektive nekoga drugega in opazijo stvari, ki človeku same po sebi morda nikoli ne bi prišle na misel. Za ljubitelje filma je *Kralj kraljev* priložnost, da ponovno razmislijo o načinu pripovedovanja in motivih enega najbolj ključnih filmov iz obdobja nemega filma.

Čeprav je bilo pred tem že nekaj poskusov, je nemi epski film *Kralj kraljev* iz leta 1927 prvi resnično velik film o Jezusu Kristusu, ki ga je od takrat presegel le malokateri. To je vzor, ki je oblikoval vse poznejše filme o Kristusovem življenju. *Kralj kraljev* je po skoraj sto letih od premiere še vedno izjemno svež, saj ponuja nov pogled na znane like, a obenem ni preveč obseden s tem, da bi se posvetil prav vsaki podrobnosti. Odličen primer filma, ki je hkrati odlična zabava in duhovna hrana. Razume se, da to ni le navaden film, temveč resnično največja zgodba vseh časov.

Viri in literatura

- Bakker, Freek L. 2009. *The challenge of the silver screen*. Leiden/Boston: Brill.
- Bastante, Jesús. ABC Play. 29. 3. 2002. Resucita »Christus«, la primera gran película religiosa del cine. https://www.abc.es/play/cine/abci-resucita-christus-primera-gran-pelicula-religiosa-cine-200203290300-88365_noticia.html (pridobljeno 17. 3. 2022).
- Berruti, Giulio. Corto in corto. 10. 8. 2007. Christus (1916). <http://cortoin.screenweek.it/archivio/cronologico/2007/08/christus-1916.php> (pridobljeno 16. 3. 2022).
- Britannica. Lumière brothers. <https://www.britannica.com/biography/Lumiere-brothers> (pridobljeno 28. 12. 2021).
- Chattaway, Peter. Filmchat. 29. 5. 2014. The Ascension of Christ in film: literalism, symbolism, etc. <https://www.patheos.com/blogs/filmchat/2014/05/the-ascension-of-christ-in-film-literalism-symbolism-etc.html> (pridobljeno 17. 3. 2022).
- Chattaway, Peter. Filmchat. 7. 12. 2004. Review: The King of Kings (dir. Cecil B. DeMille, 1927) <https://www.patheos.com/blogs/filmchat/2004/12/review-the-king-of-kings-dir-cecil-b-demille-1927.html> (pridobljeno 18. 3. 2022).

---

¹⁷⁶ Episkopalna Cerkev spada v občestvo anglikanskih Cerkva. Po ameriški revoluciji se je odcepila od Anglikanske cerkve in prevzela ime Episkopalna Cerkev.

¹⁷⁷ King James Bible (Biblija kralja Jakoba) je angleški prevod krščanskega Svetega pisma za anglikansko cerkev, ki je bil naročen leta 1604 in objavljen leta 1611, in sicer na pobudo kralja Jakoba VI. in I.

- Cinekolossal. Christus. <http://www.cinekolossal.com/2/c/christus/> (pridobljeno 16. 3. 2022).
- Cori nel cinema. <https://www.scoprirecori.it/conosci/cori-nel-cinema/> (pridobljeno 16. 3. 2022).
- Decent films. The King of Kings (1927). <http://decentfilms.com/reviews/kingofkings1927> (pridobljeno 18. 3. 2022).
- Esvan, Yann. Christus – Giulio Antamoro, Enrico Guazzoni (1914-1916). 14. 7. 2014. <https://emutofu.com/2014/07/14/christus-giulio-antamoro-enrico-guazzoni-1914-1916/> (pridobljeno 17. 3. 2022).
- IMDb. Christus. <https://www.imdb.com/title/tt0006511/> (pridobljeno 16. 3. 2022).
- IMDb. Kralj kraljev. https://www.imdb.com/title/tt0018054/?ref_=nv_sr_srs_g_3 (pridobljeno 18. 3. 2022).
- Mauricio, Edgar. Stone movies spree. 2. 7. 2016. Christus (1916) - Giulio Antamoro. <https://stonemovieesspree.blogspot.com/2016/07/christus-1916-giulio-antamoro.html> (pridobljeno 16. 3. 2022).
- Olszyk, Nick. The Catholic world report. 13. 4. 2020. The First and Everlasting King. <https://www.catholicworldreport.com/2020/04/13/the-first-and-everlasting-king/> (pridobljeno 18. 3. 2022).
- Page, Matt. Bible Films Blog. 15. 4. 2019. An Introduction to The King of Kings. <https://biblefilms.blogspot.com/2019/04/an-introduction-to-king-of-kings.html> (pridobljeno 18. 3. 2022).
- Page, Matt. Bible Films Blog. 11. 1. 2007. Christus (1916). <https://biblefilms.blogspot.com/2007/01/christus-1914.html> (pridobljeno 16. 3. 2022).
- Page, Matt. Bible Films Blog. 11. 8. 2006. First Feature Length Film. <https://biblefilms.blogspot.com/search/label/From%20the%20Manger%20to%20the%20Cross> (pridobljeno 4. 12. 2021).
- Page, Matt. Bible Films Blog. 26. 8. 2008. More on Cristus/Christus. <https://biblefilms.blogspot.com/2008/08/more-on-cristuschristus.html> (pridobljeno 16. 3. 2022).
- Page, Matt. Bible Films Blog. 12. 1. 2019. Silent Bible Film Mystery - #04 Untangling the Pathé Passion Plays. <https://biblefilms.blogspot.com/search?q=Silent+Bible+Film+Mystery+%2304+Untangling+the+Path%C3%A9+Passion+Plays> (pridobljeno 6. 12. 2021).
- Page, Matt. Bible Films Blog. 14. 7. 2006. The King of Kings (1927) - Scene Guide. <https://biblefilms.blogspot.com/2006/07/king-of-kings-1927-scene-guide.html> (pridobljeno 18. 3. 2022).
- Viganò, Dario Edoardo. 2005. *Jezus in filmska kamera*. Ljubljana: Župnijski zavod Dravljce.

Povzetek

Jezusovo življenje in trpljenje je že od rojstva filma navduševalo ustvarjalce. Prvi filmi so bili po večni posnetki odrskih postavitev pasijona, v prvem desetletju po prelomu stoletja pa se je začela vse bolj dodelana produkcija filmov; vrhunec je dosegla leta 1912, s prvim dolgometražnim filmom *Od jasli do križa* (*From Manger to Cross*).

Ta je sprožil val navdušenja in sad tega je bil prvi italijanski celovečerni film z versko tematiko *Kristus* (*Christus*) iz leta 1916. S snemanjem pod taktirko režiserja Giulia Antamora so začeli že leta 1912 v Egiptu. Film je zanimiv zaradi posnetkov znamenitosti v Egiptu, a tudi zaradi vključitve mnogih znanih slikarskih upodobitev, pri čemer je režiser zavestno in natančno upošteval izvirno kompozicijo. Velik uspeh je imel v Italiji in tudi po svetu.

Zadnji iz obdobja nemega filma je ep *Kralj kraljev* (*The King of Kings*), posnet leta 1927. V njem hollywoodski režiser Cecil B. DeMille po svoje kompilira vse štiri evangelije, tudi z mnogimi nesvetopisemskimi dodatki. Vendarle ostaja zvest duhu evangelijev, pri tem pa sledi ideji naslova in želi prikazati Kristusa kot kralja, tako v pogledih in pričakovanjih ljudi kot tudi v Božjem načrtu. Izjemno uspešen *Kralj kraljev* je prvi resnično velik film o Jezusu, ki ga je presegel le malokateri, hkrati pa je postal vzor vsem poznejšim filmom o Kristusovem življenju.

Abstract

PASSION IN THE FINAL PERIOD OF SILENT FILM

The life and passion of Jesus have fascinated filmmakers since the “birth” of cinema. The first films were mostly stage adaptations of the passion, and then in the first decade after the turn of the century, increasingly sophisticated film production began, culminating in the first full-length film, *From the Manger to the Cross*, in 1912.

This sparked a wave of enthusiasm that led to the first Italian feature film with a religious theme, *Christus*, in 1916. Filming, directed by Giulio Antamoro, began as early as 1912 in Egypt. Christ is interesting for its shots of landmarks in Egypt, but also for its inclusion of many famous paintings, with the director deliberately and carefully sticking to the original composition. The film was a great success in Italy and internationally.

The last film from the silent era is the 1927 epic *The King of Kings*, in which Hollywood director Cecil B. DeMille composes all four Gospels in his own way and incorporates many non-biblical additions. Nevertheless, he remains faithful to the spirit of the Gospels, following the idea of the title and trying to portray Christ as King, both in the views and expectations of men and in the plan of God. The hugely successful *King of Kings* is the first truly great film about Jesus, surpassed by few, and became the model for all subsequent films about the life of Christ.